

GENIUS LOCI

LASZLOVSZKY 60

edited by
Dóra Mérai
and

Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó

ARCHAEOLINGUA

Genius loci **Laszlovszky 60**

edited by

Dóra Mérai

and

**Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó**

Budapest 2018

The publication of this volume was generously funded by

ISBN 978-615-5766-19-0

© by the Authors and Archaeolingua Foundation

2018

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13

www.archaeolingua.hu

Copy editing and language editing: the editors

Layout: Zsanett Kállai

Map: Viktor Lagutov, Zsuzsa Eszter Pető, Mária Vargha, István Gergő Farkas

Front cover design: Eszter Bence-Molnár

Table of contents

Tabula gratulatoria	v
Kiadói előszó	vi
Publisher's Preface	viii
Köszöntő	x
Salutation	xi

Boundaries, Frontier Zones / Határvonalak, határvidékek

ALEKS PLUSKOWSKI – ALEX BROWN – SEWERYN SZCZEPANSKI – ROWENA BANERJEA – DANIEL MAKOWIECKI What Does a Frontier Look Like? The Biocultural Dynamics of the Lower Vistula Borderland in the Middle Ages	2
STEPHEN POW The Mongol Empire's Northern Border: Re-evaluating the Surface Area of the Mongol Empire	8
IAN WOOD Two Roman Frontiers and Their Sub-Roman Afterlife	14

Crossing Borders / Határokon át

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT Gyulafirátót, avagy a rendi építészeti hagyományok átjárhatósága	19
CRISTOPHER MIELKE A Queen's Crusading Connections: Yolanda of Courtenay, the Fifth Crusade, and the Military Orders	25
BÁRÁNY ATTILA Angol keresztés a magyar végeken: Robert de Champlayn	28
CRISTIAN GAȘPAR Trespassing Pigs, Sons of Whores, and Randy Dogs: Marginalia on a Medieval Document from Caransebeș/Karánsebes	32
VADAS ANDRÁS A kecskeméti marhahajtók megpróbáltatásai és egy végvár jóllakott őrsége	38
LÁSZLÓ KONTLER Borders and Crossings: A Jesuit Scientist in the Whirlwind of Enlightened Reform	41
PAUKOVICS GERGŐ Hajszja az örök fiatalságért. Dr. Voronoff és a dübörgő 20-as évek	45
PINKE ZSOLT – STEPHEN POW A Gangesz-deltából a globális porondra: történeti ökológiai szempontok a kolera kórokozó (<i>Vibrio cholerae</i>) elterjedési területének átalakulásához	50
MARCELL SEBŐK Tangible Cultural Heritage: The Early History of Blue Jeans	55

Inhabiting the Landscape / Élet a tájban

SÓFALVI ANDRÁS	
A Barcaság határai és 13. század eleji településképe a Német Lovagrend adományleveleiben	60
NIKOLINA ANTONIĆ	
The Hospitallers' Estate of Čičan and its Neighbors: Spatial Analysis Yields New Information	64
ÜNIGE BENCZE	
The Abbey of Meszes: New Insights on the Site Location	68
MÓGÁNÉ ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN	
Kísérlet a bárdudvarnok-szentbenedeki premontrei prépostság környezeti rekonstrukciójára	72
BEATRIX ROMHÁNYI	
Monasteries along the Danube	77
PUSZTAI TAMÁS – P. FISCHL KLÁRA	
A dél-borsodi síkság bronzkori és középkori településstruktúrájának összehasonlítása	82
VIZI MÁRTA	
Komplex régészeti kutatás egy egykori dél-dunántúli mezőváros területén	89
BATIZI ZOLTÁN	
Fagyosasszony és Kammerhof	95
PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS	
A középkori Kenderes településszerkezete	99
SZŐCS PÉTER LEVENTE	
Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfiájához	103
ZATYKÓ CSILLA	
Eltűnt berzencei malmok	108
SZABÓ PÉTER	
Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében	113
ANDREA KISS	
Before and After the Great Heat and Drought of 1540: Multiannual Trends of Grape and Grain Harvest Dates in the Vienna Hospital Accounts	117
LÁSZLÓ BARTOSIEWICZ	
“Kleine Fische, gute Fische” – But Sturgeon is Great	121
LYUBLJANOVICS KYRA	
Vad háziállat, házi vadállat: Számi rénszarvastartás a középkori és kora újkori Norvégiában	126
JUDITH RASSON	
Mountains in the Lifeways and History of Northern Macedonia	138
JEREMY MIKECZ	
Crossing the Abyss: The Apurímac Canyon at the Time of the Spanish Invasion of Peru (1533)	142

Busy Places / Nyüzsgő terek

PETROVICS ISTVÁN	
Újabb adatok Pécs késő középkori történetéhez	147
URBÁN MÁTÉ	
Lokális búcsújáró helyek a késő középkori Nyugat-Dunántúlon	151
BALÁZS NAGY	
The Marketplace of Csütörtök – A Local Market in Fourteenth-Century Hungary	156
KATALIN SZENDE	
The Sopron Fish Market	159
GERHARD JARITZ	
The Craftsman's Voice and Words in Late Medieval Austrian Urban Space	165

TABLE OF CONTENTS

ANA MARIA GRUIA Healthcare in Cluj in the Sixteenth Century: Overlapping Professions	168
ANA MARINKOVIĆ John Capistran's Mantle and the Early Propaganda of Franciscan Observant Cults in Dubrovnik	171
SABINA MADGEARU Ceremonial Space in Front of Medieval Buda: An Illuminated Fifteenth-Century French Vision	175
VÉGH ANDRÁS Óbuda látképeken	177

Layers of the Past / A múlt rétegei

KODOLÁNYI JUDIT Templomok és temetők a visegrádi Sibrik-dombon	181
ROSTA SZABOLCS Egy új lehetőség kapujában – tatárjárás kori védművek a Kiskunságban	186
BOTÁR ISTVÁN Árpád-kori edényégető kemence Csíksomlyón	193
PETAR PARVANOV Fire and Stone: Placing Flints in Graves in Late Medieval Kaliakra	197
GYARMATI JÁNOS Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban	201
ZSUZSANNA PAPP REED Post It: Notes from Thirteenth-Century St Albans	207
VALERY REES The Salt of Genius: Marsilio Ficino on Food, Spices, and Nutrition	213
ROSSINA KOSTOVA The Mother of God Monastery near Varna, Bulgaria: More about Missionary Monasteries in Bulgaria in the Ninth and Tenth Centuries	217
DANIEL ZIEMANN The Imperial Abbey of Corvey in the Ninth and Tenth Century: At the Crossroads of Power	221
VIRÁGOS GÁBOR Kartal vagy Cyko? Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására	226
TÓTH BOGLÁRKA – BOTÁR ISTVÁN A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinek kormeghatározása	244
RÁCZ MIKLÓS Egy tiszazugi újkori négyosztatú ház – Dokumentálás és építéstörténet	248

Objects beneath Our Feet / Tárgyak a föld alól

LANGÓ PÉTER A Tiszakeszi-Szódadombon talált kora Árpád-kori kereszt	254
RÁCZ TIBOR – NAGY BALÁZS Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről	258
SZENDE LÁSZLÓ Lehetett-e hadijelvény a csajági kereszt?	267
NÓRA UJHELYI Thoughts about Medieval Book Fittings from the Castle of Visegrád	270
MÁRIA VARGHA – THOMAS KÜHTREIBER Treasures of the "Lower Ten Thousand"? Hoards of Iron Objects	273

TABLE OF CONTENTS

K. NÉMETH ANDRÁS „Sarlóját ez okért bőszy fegyverré köszörülte” Késő középkori kiegyenesített sarló Kospa falu helyéről	280
MAXIM MORDOVIN A Collection of Fifteenth- and Sixteenth-Century Cloth Seals from Szolnok	285
TÜNDE KOMORI Ottomans in Pest in the Light of “Luxury” Ceramics: Four Cups from Kígyó Street	289
WICKER ERIKA A 17. századi rácszentpéteri kincslelet	294

Marking the Place / Helyek és jelek

CSERNUS SÁNDOR Keresztes családtörténet és kőbe vésett emlékezet	300
LŐVEI PÁL A pilisszántói keresztes kő legendája	305
MÉRAI DÓRA Sügérek a Nyárádméntén: Sigér Mátyás síremléke leporolva	311
VESZPRÉMY LÁSZLÓ A bambergi lovas szobra és Szent István	316
TAKÁCS MIKLÓS A pétervárad-tekiai reneszánsz kőfaragvány	321
ANNELI RANDLA What and Whom Should We Remember? The Case of the Teutonic Order’s Church and Castle in Pöide, Livonia	325

Heritage Sites, Sacred Places / Örökségi helyszínek, szent helyek

ALEKSANDAR PANTIĆ The Ambiguity of Heritage Interpretation: A Late Roman Tomb in Brestovik, Serbia	330
GYÖRGY ENDRE SZŐNYI Rocamadour: Monastic Center, Pilgrimage Place, Art Historical Interest, World Heritage Site	335
KATEŘINA HORNÍČKOVÁ A Penitent Judas Iscariot: An Exemplum of Christian Morals on the Eve of Hussitism?	339
JAMES PLUMTREE Buddha, Lenin, and the Prophet Muhammad Approaching the Landscape and Cultural Heritage of Issyk-Ata	343
ROBERT SHARP The Thames Estuary: The Cultural Heritage and Memory of the Thames Estuary at Southend-on-Sea	349
ESZTER SPÁT Constructing Religio-Ritual Heritage: The New Shrine of Shekhsê Batê in Khetar, Northern Iraq	353
ZSUZSANNA RENNER Delhi, Old and New: Changing Cityscapes and the Cultural Heritage of India’s Capital City	357
FELD ISTVÁN Pseudovár vagy történeti rekonstrukció?	364
ILON GÁBOR A velemi régészeti témaparkról	371
WOLLÁK KATALIN Örökség alapú fejlesztés Kölkeden	374

TABLE OF CONTENTS

Places of Memory / Az emlékezet helyei

JÁNOS BAK	
Nádor 20 Capriccio	380
SZENTPÉTERI JÓZSEF	
Pilistól Tételig. Elektronikus levélféle a 60 esztendőös Laszlovszky Józsefnek	382
RICHARD HODGES	
Scarlino in the 1980s, Forty Years On	386
KLANICZAY GÁBOR	
Egy hozzászólás Kremsben	390

Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében

SZABÓ PÉTER*

A 20. század harmadik negyedéig a középkori és kora újkori erdőgazdálkodást a 18-19. században kialakult „tudományos” erdőgazdálkodás szemszögéből vizsgálták. Innen nézve úgy tűnt, hogy a felvilágosodás előtt az erdőket kvázi kimeríthetetlen nyersanyagforrásnak tekintették, amelyekből mindenki azt és annyit vett kit, amennyit akart – természetesen az uralkodó tulajdonviszonyok keretein belül. Ez a fajta nemtörődöm gazdálkodás vezetett volna oda, hogy a 18. századra az erdők katasztrofális állapotba jutottak és komoly fahiány lépett fel. Erre a természeti és társadalmi kihívásra adta meg a megfelelő választ a „tudományos” erdész, amely azóta is meghatározza az erdőgazdálkodás módját szerte Európában.

Idestova fél évszázada folynak azok a kutatások, amelyek célja a hagyományos erdőgazdálkodásról fentebb felvázolt felfogás revíziója. Egyrészt izgalmas munkák feszegették azt a kérdést, milyen mértékben tükrözték a valóságot az erdők rossz állapotáról és az általános fahiányról szóló jelentések.¹ Azt is vizsgálták, milyen szerepet játszott a kialakulófélben lévő erdészeti szakma az önmaga számára nyilvánvalóan kedvező kép kialakításában és fenntartásában.² Másrészt részletes munkák születtek arról, hogyan működött a középkori és kora újkori erdőgazdálkodás.³ A fokozatosan kibontakozó körvonalak egy olyan rendszert mutattak, amelynek keretén belül tudatosan és intenzíven kezelték az erdőket, ugyanakkor teret engedtek számos extenzív felhasználati módnak és ezek kombinált alkalmazásának is.⁴

Saját kutatásaimat ez utóbbi tudományos áramlat jegyében kezdtem meg az 1990-es évek végén Laszlovszky József értő irányítása alatt, és rajta keresztül kerültem kapcsolatba a területen

úttörő munkát végző angol kutatókkal. Eleinte magyar forrásokkal dolgoztam, az utóbbi tíz évben pedig főleg cseh területekre koncentráltam. E rövid dolgozatban egy különleges forrást, a dél-csehországi choustníki uradalom 15. századi erdőszámadását fogom elemezni az erdőgazdálkodás szempontjából.

Maga a forrás egy évszázada ismert a kutatók körében, és 2003-2004-ben Robert Šimůnek dolgozta fel és adta ki mintaszerűen.⁵ A forrás a choustníki uradalom 1447-es erdőszámadásait tartalmazza, konkrétan az egyes erdészekről kapott évi adatok összesítését. Általában, de nem mindig, láthatjuk az erdész nevét, az erdő nevét, ahol a fát eladta, a vásárló nevét, az eladott fa mennyiségét, esetleg fajtáját, és a kapott pénzt. A számadás 23 néven nevezett (és további számos, ismeretlen nevű) erdőben lezajlott, sok száz tranzakciót tartalmaz. Bár nyugat-Európában ebben az időszakban már nem ritkák a hasonló források,⁶ Kelet-Közép-Európában szinte unikális a choustníki erdőszámadás.

Šimůnek kiváló összefoglalását adta a forrás születése körülményeinek és a hozzá kapcsolódó erdészeti szervezetnek. Most az általa kevésbé érintett erdőgazdálkodást fogom tárgyalni, és a forrást ebből a szempontból értelmezni. Az utóbbi évtizedek kutatásai kimutatták, hogy Európa mérsékelt éghajlatú részeinek lombos erdeiben a „tudományos” erdész megjelenése előtt a sarjerdők domináltak. A sarjerdők azon az egyszerű elven alapulnak, hogy a lombos fák kivágásuk után tönkjükből illetve gyökérzetükből újranőnek. Rövid idő után (7-30 év) a sarjakat le lehet vágni, és a folyamat, amely a végtelenségig ismételtető, újratekődik. A viszonylag vékony sarjak sokkal alkalmasabbak tűzifának, mint egy nagyra nőtt szálfa – tudniillik néhány baltacsapással fel lehet őket darabolni. Mivel a kőszén megjelenéséig a tűzifa volt az erdőkből kinyert legfontosabb nyersanyag (épületfára is szükség volt természe-

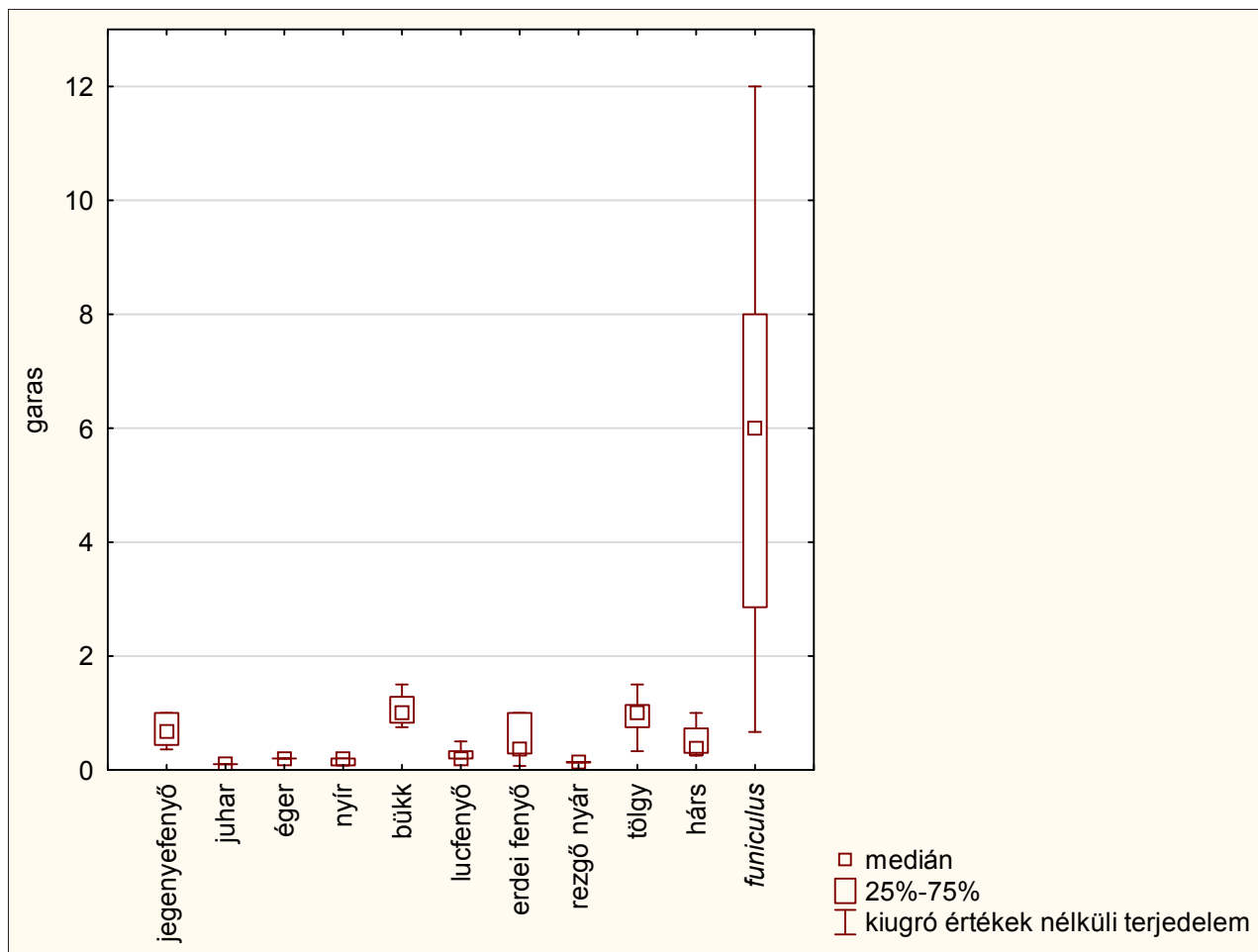
* A Cseh Tudományos Akadémia Botanikai Kutatóintézete, Vegetációökológiai Osztály

tesen, de sokkal kisebb mennyiségben), a sarjerdők mindenhol jelen voltak, ahol emberek éltek lombos erdők közelében. Az európai összalakosság növekedésével a sarjerdők területe is nőtt. Épületfát vagy a sarjerdőkben, a sarjtőkék között elszórtan megtalálható szálfák biztosítottak (ez volt, modern erdészeti kifejezéssel, a középerdő), vagy csupa szálfából álló szálerdők. Ez utóbbi a sűrűbben lakott vidékek lombos erdeiben ritkaság volt. Ahol viszont a tűlevelű fák domináltak (amelyek ritka kivétellel nem sarjadzanak), ott minden erdő szálerdő volt.

Bár a choustníki számadás nem említi explicit módon az erdőgazdálkodás módját, a forrás alapos vizsgálata sok mindent elárul. 1447-ben a choustníki uradalom területén alapvetően kétféle módon értékesítették a fát: vagy területet adtak el, vagy egyes fákat. Az előbbi esetben a fákat minden bizonnyal maga a vevő vágta ki. Az eladott terület alapegysége a „kötél” (eredetiben

csehül *provazec*, illetve latinul *funiculus*) volt, amely körülbelül 900 négyzetméternyi területet jelölt.⁷ Egy vevő sokszor nem egy egész kötelet, hanem annak felét, negyedét vette meg. A területben értékesítés természetesen nem az erdő eladását (tulajdonviszonyának megváltozását) jelentette, hanem pusztán a rajta lévő fa kivágásának lehetőségét. Amikor egyes fákat adtak el, szinte minden esetben megnevezték a fajt. Összesen tíz azonosítható faféle található a forrásban: tölgy, erdei fenyő, nyír, bükk, juhar, jegenyefenyő, hárs, éger, rezgő nyár és lucfenyő. Ezen a két alapeseten kívül a számadás tartalmaz még utalást szekérben mért fára (amely például a korabeli Magyarországon a legáltalánosabb forma volt), és különleges „mértékegységekre” is, például amikor egy Duchek nevű deštnái lakos „bodnár erdőt” vett.

A 14. század végén közel 30 helyiséget felölelő dél-csehországi choustníki uradalom⁸ er-

► 1. kép. A különböző fafajok és a területre értékesített erdő ára Choustník uradalomban 1447-ben, kiugró értékek nélkül. A *funiculus*-tól eltekintve (amely kb. 900 m² erdőterületen megtalálható faanyag) az árak egy darab szálfára vonatkoznak (készítette: Szabó P.)

deiben 1447-ben mintegy 527, területben mért tranzakció történt, amelyek során körülbelül ugyanannyi kötél, tehát közel 50 hektárnyi erdőt értékesítettek. Darabra eladott fákhöz köthetően bő 200 tranzakcióra került sor és 740 fát adtak el, vagyis egy tranzakció keretén belül átlagban 3,7 fát vágtak ki. Az 1. kép bemutatja a területben és darabra értékesített fa átlagos árát. Egy kötélnyi fa átlagban 6 garas (*groš*), míg a darabra eladott fák ára 1 garas körül mozgott. Mivel 900 négyzetméter területen egy viszonylag nyitott szálerdőben is elfér legalább 50 szálfá, nyilvánvalónak látszik, hogy a területre és darabra értékesített faanyag között minőségbeli különbség volt. Ez a különbség legegyszerűbben úgy magyarázható, hogy a területre eladott fa sarj eredetű volt, a darabra értékesített fák viszont szálfák voltak. Ezek a szálfák vagy középerdőből (tőkesarjak és szálfák kombinációja) vagy szálerdőkből származtak. A számadáskönyvben név szerint említett erdők többsége sarjerdő vagy középerdő volt. Kivételt jelentettek természetesen a túlevelű erdők, például az erdei fenyőkből álló Bradlec. A Borkovice falutól északnyugatra fekvő Blato (vagyis mocsár) nevű erdőben erdei fenyők, jegenyefenyők és tölgyek nőttek. A tény, hogy csak szálfák voltak benne, volt annyira különleges, hogy a számadáskönyv írója külön megjegyezte, hogy a Blato *výstavčí les*, vagyis szálerdő. Beszédes tény, hogy amikor a Blatoból területre értékesítettek fát (ez is előfordult néhány esetben, és hozzá is tették, hogy épületfáról van szó), akkor egy kötél átlagban 20-24 garasba, vagyis az egyéb erdőknél 3-4-szer többre került. Lombos erdők között két szálerdőt találhatunk (Horní les és Strážiště), mindkettő bükkös volt. A bükk, bár képes tőkesarjakat fejleszteni, gyakrabban található szálerdőkből, ráadásul a számadáskönyv keletkezésének idején a bükk szálfá piaci ára a tölgyével vetekedett, érdemes volt tehát ebben a formában kezelni.

További fontos utalás arra, hogy a számadáskönyv valóban sarjerdőket és néhány szálerdőt ír le, az, hogy legeltetés kizárólag az utóbbiban fordult elő. Rengeteg középkori törvény és helyi rendelet foglalkozott azzal, hogy a legelő állatokat kitiltsa a sarjerdőkből. A fiatal tőkesarjak ugyanis a legelő háziállatok kedvenc eledelei, így a tartós legeltetés a sarjerdő pusztulásához vezet. Ezzel ellentétben a szálerdőben viszonylag szabadon lehetett legeltetni, hiszen a szálfák vágásfordulója

jóval hosszabb volt. Legeltetéssel a már említett Blatoban találkozunk, valamint a Hrachomynyn nevű erdőben, amelyről külön megjegyezték, hogy legelőerdő (*paseční les*) volt és fát egyáltalán nem adtak el benne 1447-ben. A bükk szálerdőkből nem legeltettek. Nem tudjuk pontosan, hogyan néztek ki ezek az erdők, de a bükk nagyon erősen árnyékol, és zárt állományaiban szinte semmi legelni való nem nő, így a legeltetés hiánya nem feltétlen meglepő.

A középkorban Európában a sarjerdőket rövid vágásfordulóban kezelték, vagyis a tőkesarjakat 7-12 évente levágták. A dél-morvaországi Mikulov uradalmában például a 14. század végén a vágásforduló 7 év volt. Mikulovi és pardubicei források alapján úgy tűnik, hogy a kisebb erdőket egészben vágták ki a vágásforduló eltelével, míg a nagyobb erdőket részekre osztották.⁹ Ugyanakkor a kora újkorban, amikor már pontos források állnak rendelkezésünkre, a vágási rendszer flexibilis volt (néha többet vágtak, más években kevesebbet), és a fő szempont az volt, hogy az uradalom tűzifatermelése kiegyenlített maradjon.¹⁰ A choustníki számadáskönyv nem tartalmaz adatokat az erdők nagyságáról, így ez alapján nem tudjuk megbecsülni a vágásfordulót. A környék kivételesen jó forrásadottságai mégis lehetővé teszik, hogy valamiféle képet formáljunk. 1379-ben ugyanis egy részletes urbáriumban felmérték a dél-csehországi Rožmberk birtokokat, köztük a choustníki uradalmat.¹¹ Bár a hektárra átszámolás nyilvánvalóan komoly pontatlanságokhoz vezethet, 1379-ben a choustníki uradalomban mai tudásunk szerint körülbelül 2130 hektár erdő volt.¹² Ezek közül kb. 1242 hektárt *nigra*, azaz fekete erdőként jegyezték fel, amely bizonyosan túlevelű erdőkre utalt. A maradék 888 hektáron belül 291 hektár *rubetum*ként szerepel, amely valószínűleg a sarjerdők helyi neve volt.¹³ Ha feltesszük, hogy a choustníki uradalom területe nem változott jelentősen 1379 és 1447 között, akkor az 1447-ben kivágott 50 hektár 6 és 18 év közötti vágásfordulóra utal az egész uradalom keretében (attól függően, hogy csak a *rubetum*okat vagy a teljes nem *silva nigra* állományt vesszük-e alapul). Ezek a számok jól megfelelnek az ismert korabeli viszonyoknak, de természetesen felvetik a kérdést, hogy az erdők többségében (a fekete erdőkből) miért értékesítettek olyan kevés fát 1447-ben.

Az 1447-es choustníki erdőszámadás szinte egyedülálló Kelet-Közép-Európában. Hasonló számadások Csehországban inkább a 17. századtól, Magyarországon még későbből maradtak fenn. A belőle levonható következtetések értékét természetesen erősen csökkenti az, hogy nem tudjuk, az 1447-es év mennyire volt tipikus vagy éppen szokatlan az uradalom erdőgazdálkodásában. Ezen rövid dolgozat mindazonáltal remélhetőleg rámutatott arra, milyen lehetőségek rejlenek egy efféle forrás részletes elemzésében.

Jegyzetek

- ¹ Paul Warde, „Fear of Wood Shortage and the Reality of the Woodland in Europe, c.1450–1850,” *History Workshop Journal* 62 (2006): 28–57.
- ² Richard Hölzl, *Umkämpfte Wälder: Die Geschichte einer ökologischen Reform in Deutschland 1760-1860* (Frankfurt a. M.: Campus, 2010).
- ³ Oliver Rackham, *Trees and Woodland in the British Landscape* (London: Dent, 1976).
- ⁴ Richard L. Keyser, „The Transformation of Traditional Woodland Management: Commercial Sylviculture in Medieval Champagne,” *French Historical Studies* 32 (2009): 353–384.
- ⁵ Robert Šimůnek, „Lesní správa na panství Choustník v polovině 15. století (s edicí rejstříku prodeje dřeva z roku 1447)” [A choustníki uradalom erdőszeti adminisztrációja a 15. század közepén (az 1447-es erdőszámadás kiadásával)], *Táborský archiv* 12 (2003–2004): 87–150. Šimůnek kvázi a forráshoz számolt és vele együtt adott ki egy egyetlen fólióból álló számadástöredéket szintén a choustníki uradalomból. Ebben a rövid dolgozatban magam is együtt kezelem a két forrást.

A töredékben mindössze két erdő fakitermelési adatai találhatóak meg. Ezek elenyésző részét teszik ki az összadatoknak, tehát a töredék lehetséges torzító hatása az 1447-es adatokra szintén minimális.

- ⁶ Rengeteg számadáskönyvet dolgozott fel például James A. Galloway, Derek Keene és Margaret Murphy, „Fuelling the City: Production and Distribution of Firewood and Fuel in London’s Region, 1290–1400,” *Economic History Review* 19 (1996): 447–472.
- ⁷ Čestmír Hladík, „Metrologický přehled” [Meteorológiai áttekintés], *Archivní časopis* 3 (1953): 87–114. A kötél hossz- illetve földmértékegységként a 13. századtól adatolható Magyarországon, bár érdekes módon Bogdán szerint külföldi analógiái nem léteztek. Bogdán István, *Magyarországi hossz- és földmértékek a XVI. század végéig* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978), 205–211.
- ⁸ Uta Henningsen, *Besitz und Einkünfte der Herren von Rosenberg in Böhmen nach dem Urbar von 1379/84* (Marburg: J. G. Herder-Institut, 1989).
- ⁹ Mikulov: Szabó Péter, „Wann es zw 7 jarn chumpt:’ Medieval and Early Modern Woodland Management in Moravia,” *Forum Urbes Medii Aevi* 6 (2012): 252–259. Pardubice: František Dvorský, szerk., „Urbář panství Pardubického a Kunětickohorského založený po roku 1494” [A pardubicei és kunětická horai uradalom 1494 után készített urbárium], *Archiv český* 17 (1899): 448.
- ¹⁰ Jana Müllerová, Szabó Péter és Radim Hédli, „The Rise and Fall of Traditional Forest Management in Southern Moravia: A History of the Past 700 Years,” *Forest Ecology and Management* 331 (2014): 104–115.
- ¹¹ Josef Truhlář, szerk., *Registrum bonorum Rosenbergorum anno MCCLXXIX compilatum* (Praha: Verlag der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1880).
- ¹² Henningsen, *Besitz und Einkünfte*, 92.
- ¹³ Szabó Péter, Jana Müllerová, Silvie Suchánková Silvie és Martin Kotačka, „Intensive Woodland Management in the Middle Ages: Spatial Modelling Based on Archival Data,” *Journal of Historical Geography* 48 (2015): 1–10.